

MARKANVISNINGS- TÄVLINGEN SOM VERKTYG I STRATEGISK UTVECKLING

SAMMANFATTANDE SLUTSATSER

Magnus Rönn och Christian Koch

Vy över bostadshus från markanvisningstävlingen i Kinna.
Designteam: Erik Larsson Bygg och Krok & Tjäder.

Cmb utvecklar kunskap

Cmb:s mål är att vara samhällsbyggnadssektorns främsta forum för ömsesidig kunskapsutveckling inom management och ledarskap. Inom cmb arbetar akademi, företag och offentliga aktörer tillsammans för att med forskning, kunskapsutbyte och utbildning utveckla samhällsbyggnadssektorn.

Cmb finansierar forskning och ger via temagrupper aktivt stöd till Chalmers utbildningar. Genom konferenser, lunch- och frukostmöten bidrar cmb:s starka nätverk till att göra ny kunskap tillgänglig för hela samhällsbyggnadssektorn.

CMB KORTRAPPORT OM FORSKNING

Den cmb-stödda managementforskningen har ett brett anslag inom samhällsbyggandet. Forskningen behandlar frågor om samverkan i byggprocessen, kunskapsutveckling, ledarskap och projekt- och produktionsledning, stadsutvecklingsfrågor, riskhantering, produktivitet och effektivitet.

I en serie sammanfattningar presenterar vi de forskningsstudier som cmb helt eller delvis finansierar. Kortrapporten syftar till att sprida forskningsresultat i en lättillgänglig form och fungerar som introduktion till ämnesområdet. För den som vill fördjupa sig finns en kortfattad presentation av författaren tillsammans med hänvisning till den aktuella avhandlingen eller till de artiklar som har publicerats.

Forskningsutskottet behandlar ansökningar om stöd till managementrelaterade forskningsprojekt flera gånger per år.

Mer information om ansökningsprocessen och våra prioriterade områden finns **cmb-chalmers.se**

FOTON

Framsida: iStock

Alla andra bilder: se respektive bildtext.

cmb-chalmers.se
info@cmb-chalmers.se

A Working Lab
cmb / Stiftelsen för byggandets management
Sven Hultins Plats 5, 412 58 Göteborg

INLEDNING

Syftet med det projekt som beskrivs i denna kortrapport är att öka förståelsen för hur markanvisningstävlingen används som ett verktyg inom svensk samhällsbyggnad. I detta sammanhang utarbetar kommunerna tävlingsprogram och tilldelar mark till de företag inom konsult-, bygg- och fastighetssektorn som har det vinnande förslaget.

Denna sammanfattande rapport presenterar forskningsresultat från tre markanvisningstävlingar arrangerade av Marks kommun, Laholms kommun och Varbergs kommun. Redovisningen ingår i FoU-projektet *Tävlingar som verktyg i strategisk utveckling från gröna affärsmodeller till konkreta cirkulära designförslag*, som finansieras genom anslag från cmb.

Bakgrunden till projektet är att markanvisningstävlingen är ett verktyg som ger kommunen en central roll i samhällsbyggandet. Kommunen är i detta fall både arrangör, markägare och planmyndighet. Som arrangör tar kommunen fram tävlingsprogram som informerar om tävlingsuppgift, bedömningskriterier och inlämningskrav. Juryns roll är att peka ut den bästa lösningen. Marken är en grundläggande resurs som kommunen kontrollerar. Genomförandet av vinnande förslag regleras i markanvisnings- och marköverlåtelseavtal. Avtalen är en hybrid mellan civil rätt och offentlig rätt.

2014 infördes en lag (2014:899) om kommunala markanvisningar. I denna ramlag styrs tävlingen lokalt. Det finns inga nationella tävlingsregler eller gemensam standard. Lagen kritiserades för att vara en onödig inskränkning av det kommunala självstyret (regeringens proposition 2013/14:126). Som tävlingsform

växte markanvisningstävlingen fram under 1980-talets avregleringar. Trots att tävlingen har en offentlig arrangör så ligger verksamheten utanför Lagen om offentlig upphandling, LOU.

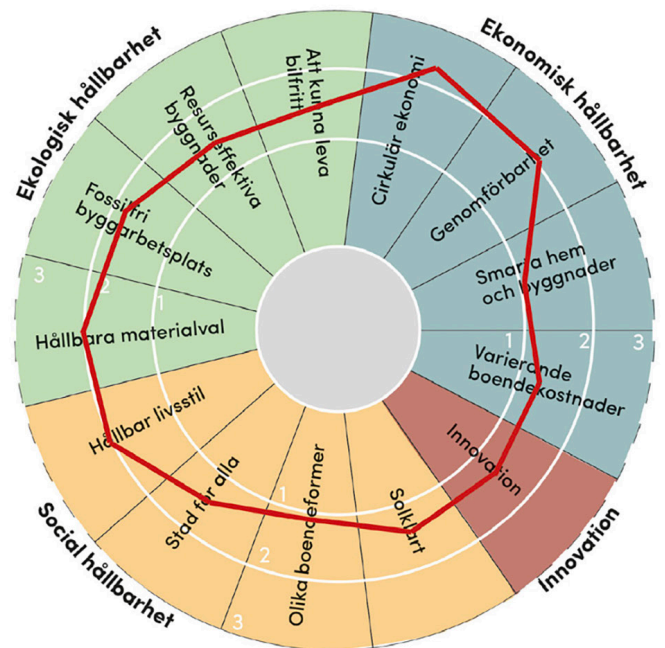
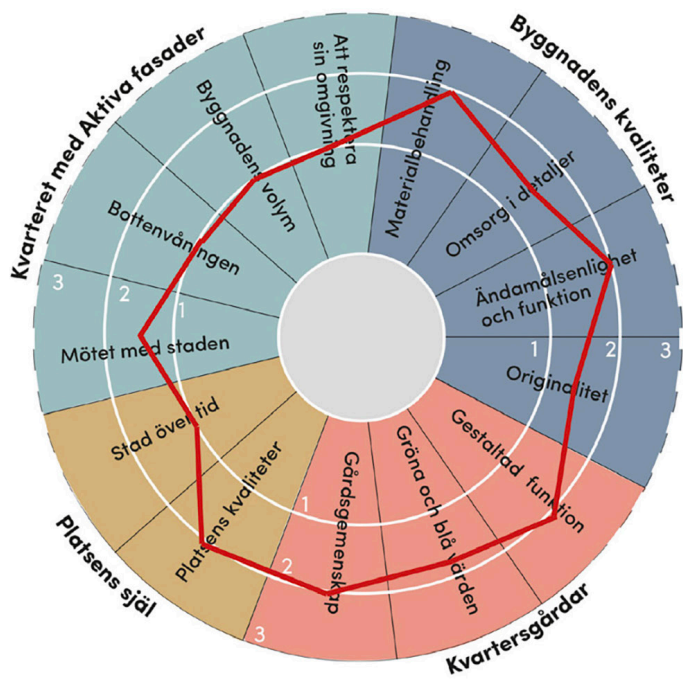
Genom att markanvisningstävlingen saknar nationella regler finns det betydande skillnader i utförande, användning och innehåll mellan kommunerna. En klagande begreppsanvändning framstår som mycket angelägen.

I denna rapport definieras markanvisningstävlingen utifrån nedanstående fem nyckelkriterier.

- Det ska vara en tävling som arrangeras av en kommun.
- Det finns ett tävlingsprogram som föreskriver att tävlingsuppgiften ska presenteras i arkitekturritningar (situationsplan, fasader, planer, sektion).
- Kommunen informerar om bedömningskriterier och utvärderingen av förslag.
- Kommunen ger byggaktörer bakom vinnande förslag tillgång till tävlingstomten genom,
- Ett avtal med kommunen som reglerar genomförandet av tävlingsförslaget.

Vy över bostadshus i hamnläge vid Västerport från markanvisningsläge i Varberg.
 Designteam: Tornet, Fristads Bygg, Södra och White.

Exempel på poängsatta gestaltningskriterier och hållbarhetskriterier på förslag från markanvisningstävlingen i Västerport.
 Källa: Juryns utlåtande över tävlingsförslagen 2019-08-15.

SYFTE OCH FORSKNINGSFRÅGOR

Detta projekt syftar till att öka kunskapen om markanvisningstävlingen som verktyg i svensk samhällsbyggnad. Kommunen tar fram tävlingsprogram och anvisar mark till vinnare. Tävlingsbidragen produceras av företag i konsult-, bygg- och fastighetssektorn.

Utifrån dessa utgångspunkter har vi inom projektet sökt svar på följande frågor:

- **Erfarenheter:** Vilka erfarenheter har kommuner och företag av markanvisningstävlingar? Hur utvärderas, kommuniceras och implementeras vinnande tävlingsbidrag?
- **Affärsmodeller och markanvisningspolicy:** Hur fungerar kommunernas riktlinjer för anvisning av mark? Vilka affärsmässiga modeller tillämpar företag i tävlingar som söker lösningar på gestaltnings-, hållbarhets- och klimatutmaningar?
- **Cirkulära processer:** Vilka strategiska överväganden hos företag och kommuner bidrar till att stärka cirkularitet i tävlingsförslag? Hur uppfattas cirkulära processer inom arkitektur och byggande?

TÄVLINGAR OCH FÖRETAG

Vi har studerat tre markanvisningstävlingar från åren 2019, 2020 och 2021 i Kinna, Mellbystrand, respektive Västerport i Varberg. Arrangörer var Marks kommun, Laholms kommun och Varbergs kommun.

Det finns två kategorier av företag i tävlingarna – byggaktörer och arkitektkontor. Byggaktörerna består av byggbolag, entreprenörer, fastighetsföretag, projektutvecklare och bostadsutvecklare. I tävlingarna deltar även små, mellanstora och stora arkitektkontor med internationella uppdrag.

Tolv tävlingsförslag ingår i studien. Av dessa är sex förslag från tävlingarna i Kinna och Laholm. Resterande sex bidrag kommer från tävlingen i Västerport. Tio av tolv förslag är vinnande bidrag som anvisats mark. Två förslag har kommit på andra plats. Kompletterande underlag utgörs av kommunala riktlinjer

för markanvisningar, tävlingsprogram, juryutlåtanden och markanvisningsavtal och hemsidor hos kommuner och tävlande företag.

URVAL

Markanvisningstävlingarna i Kinna, Mellbystrand och Västerport har utsetts till kunskapsobjekt i ett stegvis sökande efter samtida tävlingar som fokuserar på gestaltning och hållbarhet:

- Urvalet startade med en sökning efter tävlingar i Västsverige genomförda under perioden 2018 – 2021. Som sökbegrepp användes ”markanvisning”, ”marktilldelning” och ”tävling”.
- Nyckelpersoner hos kommuner och designteam (byggaktörer och arkitektkontor) som haft en aktiv roll i tävlingarna har därefter identifierats.
- Urvalsprocessen avslutades med planering och genomförande av intervjuer och transkribering följt av analys av insamlad data och rapportering. (En utförligare redovisning av urvalsprocessen finns i Rönn och Koch, 2022a och 2022b.)

INTERVJUFRÅGOR

Intervjuerna har genomförts med stöd av en intervjuguide med öppna frågor som strukturerats i sju teman (se Rönn & Koch, 2022a och 2022b).

Frågeställningarna ser ut så här:

- Markanvisningspolicy och tävlingsprocesser – frågor om policy, företagens tävlande och tävlingsförfarandet i respektive kommun.
- Tävlingsprogram och tävlingstomt – frågor om syfte, tävlingsuppdrag och tävlingstomt.
- Bedömningskriterier – frågor om utvärdering genom anbud på mark, gestaltning, hållbarhet, innovation, cirkularitet och genomförande av tävlingsförslag.
- Sammansättning av jury och ledamöternas kompetens – frågor om val av jurymedlemmar och behov av kompetens.

*Gestaltning av gårdsmiljö från Markanvisningstävling i Kinna.
Designsteam: GBJ Construction och Studio Ekberg Arkitektur.*

- Bedömningsmetod och val av vinnare – frågor om arbetsfördelning, rangordning av förslag, bedömningsmetod, vinnare och spridning av jurylåtanden.
- Strategi och affärsmodeller – frågor om interna prioriteringar av tävlingar, sammansättning av designsteam, riskhantering och arvodering av arkitektarbete.
- Innovation i arkitektur och byggande – frågor om nytänkande i tävlingsprocessen, tävlingen som verktyg och kommunens roll i utvecklingen av innovativa lösningar.

INFORMANTER

Sammanlagt har 27 intervjuer genomförts. Utvalda personer har blivit intervjuade 1–2 timmar med stöd av ett formulär med frågor som behandlar processer från programmering av tävlingarna till implementering av vinnande förslag. Intervjuade personer är informanter med förstahandserfarenheter av tävlingsprocesserna i Kinna, Mellbystrand och Västerport.

22 av 27 intervjuer har ägt rum hos tävlande företag; byggaktörer och arkitektkontor. Intervjuade byggaktörer är ansvariga för förslagen och uppträder som avtalspart i

markanvisnings- och marköverlåtelseavtal. Arkitektkontoren svarar för utformningen av förslagen. Informanterna hos kontoren är uppdragsansvariga arkitekter och arkitekter som gestaltat förslagen.

5 av 22 intervjuer avser kommunala företrädare som tagit fram tävlingsprogrammen och medverkat i utvärderingen av förslagen.

Intervjumaterialet har strukturerats och analyserats via kvalitativ kodning och "close reading". Likheter och skillnader i erfarenheter framträder i analysen som gemensamma uppfattningar hos informanter, skiljaktiga synpunkter och flertydiga svar.

Kommunen valde att först arrangera tävlingen för att sedan slutföra detaljplanen i samverkan med vinnaren. Det långa tidsperspektivet i tävlingarna medförde att informanterna fick lita på sina minnesbilder. Några informanter kunde inte komma ihåg centrala delar i det egna förslaget. Genom att ta med förslaget i intervjuerna kunde minnet aktiveras. Informanterna hade återläst tävlingsförslaget och pratat med kollegor. Den samlad värderingen av intervjuer är att dessa resulterat i intressanta, relevanta och ibland kontroversiella uppfattningar om tävlingsprocesserna.

RESULTAT

Denna sammanfattning visar:

- att kommunerna anvisar mark genom tävling, anbud och direktanvisning. Det finns inga tydliga tävlingsregler i kommunernas markanvisningspolicy. Även nationella regler saknas. Styrningen av tävlingar sker lokalt via tävlingsprogram och avtal mellan byggaktör och kommun.
- att kommunernas mark- och exploateringsavdelningar ansvarar för markanvisningar med stöd av politiskt fastställda riktlinjer. Samverkan med avdelningar som har hand om arkitektur och planering äger rum utifrån praxis och kompetensbehov i tävlingar som har gestaltande ambitioner.
- att kommunerna ser företagens kostnader för att producera tävlingsförslag som en angelägenhet för marknaden. Ingen ersättning utgår för leverans av godkända förslag.
- att byggaktören ser tävlingsförslaget som en investering i en osäker framtid och därför vill dela på risken med arkitektkontoret. Byggaktören upprättar en budget för arkitektarbetet som täcker en del av tävlingskostnaderna. Arkitekterna medfinansierar förslaget med egen tid och får bonus vid vinst.
- att anbud på marken ingår i tävlingarna i Kinna och Mellbystrand. Varbergs kommun tillämpar principen om fast pris på marken, som redovisas i tävlingsprogrammet för Västerport. I denna tävling ska designteamen konkurrera med kvalitet på förslagen – inte med anbud på marken.
- att det finns olika initiativtagare i tävlingarna. Hos kommunerna har både politiker och tjänstepersoner tagit initiativ till tävlingarna. Företagen har fasta samarbetsparter. Av företagen är det i byggaktören som i en majoritet av fall söker upp arkitektkontoren och efterfrågar deras medverkan.
- att tävlingarnas attraktionskraft samspelar med tomtens läge och storlek, villkoren för tävlingen och hur kommunens ambitioner kommer till uttryck i tävlingsprogram. Pristävlingar som har anbud på marken i centrum för tävlingen är ointressanta för arkitektkontoren.
- att de undersökta tävlingarna har gestaltning och hållbarhet som övergripande mål, men saknar tydliga krav på cirkulära processer i arkitektur och byggande. Cirkularitet uppfattas av byggaktörer som ett abstrakt begrepp som är svårt att tillämpa, även om tävlingsförslagen innehåller flera exempel på återbruk av tegel, sten och cellulosamaterial. Arkitektkontoren tolkar cirkularitet som en form av design för demontering. I förslagen återanvänder arkitekterna designelement och typlösningar som i bearbetad form anpassas till platsen.
- att byggaktörerna har affärsmodeller som prioriterar tävlingen som ett sätt att komma över byggbar mark för bostadsprojekt. Deltagande i tävlingar med gestaltade förslag är ett frivilligt beslut som har en strategisk bakgrund. För arkitekterna är tävlingen en möjlighet till nya uppdrag.
- Att tävlingarna innehåller tre olika perspektiv på innovation. Kommunerna ser detta som ett nytt oprövat arbetssätt som resulterat i innovativa förslag. För företagen är tävlandet inget nytt utan en etablerad praktik med varierande grad av innovation. Byggaktörerna ser inga tecken på nytänkande i tidiga skeden utan förlägger innovationer till ett kommande byggskede. Arkitekterna har en i grunden positiv syn på tävlingar som ett professionellt laboratorium och en experimentell arena för nytänkande och kreativitet i tidiga skeden. Trots det redovisar arkitekterna relativt få konkreta exempel på innovationer i tävlingsförslagen.

Vy över bostadshus och torg från markanvisningstävlingen i Kinna.
Designteam: Erik Larsson Bygg och Krok & Tjäder.

Vy över bostadshus i anslutning till torg från markanvisningstävlingen i Mellbystrand.
Designteam: Hamiltone Fastigheter och Fojab.

DISKUSSION

Avslutningsvis diskuteras synen på tävlingen som metod för kunskapsproduktion, spelregler, markanvisningspolicy, affärsmodeller och verktyg för innovation.

TÄVLINGEN SOM KUNSKAPS- PRODUKTION

Markanvisningstävlingen producerar kunskap om framtiden genom design med utgångspunkt från tävlingsprogram.

Tävlingsförslagen är modeller som visar hur den byggda miljön ska se ut efter implementering. Produktionen av förslag är inte bara en lokal fråga för kommuner och förslagsställare utan en gemensam angelägenhet för en samhällbyggnadssektor i behov av kunskapsutbyte.

Ett sätt för att förbättra kunskapsförmedlingen och erfarenhetsåterföringen är att göra tävlingens nyckeldokument – program, förslag, juryutlåtanden, markanvisnings- och maröverlåtelseavtal – tillgängliga i ett öppet arkiv som lägger grunden för ett ömsesidigt lärande.

NATIONELL REDOVISNING AV MARKANVISNINGAR

Boverkets redovisning av kommunala markanvisningar speglar ett allmänt kunskapsintresse i samhället. Informationsinnehållet behöver förbättras. Som exempel är tävlingsformen – inbjudan eller allmän tävling – osynlig i Boverkets redovisning av markanvisningar. Begrepps användningen är oklar. De metoder som kommunerna använder för att anvisa mark överensstämmer inte med Boverkets klassificering. Det går inte heller att utläsa graden av gestaltning och inriktning mot hållbarhet. En bättre insamling och redovisning av markanvisningar framträder som en nationell angelägenhet.

MARKANVISNINGSPOLICYS SOM SPELREGLER FÖR TÄVLINGAR

Byggbar mark är en kollektiv nyttighet och en strategisk resurs i kommunernas bostadsförsörjning. Marken behöver anvisas på ett som sätt möter legitima intressen hos arrangörer av tävlingar, byggaktörer och arkitektkontor. Marks kommun, Laholms kommun och Varbergs kommun saknar dock klargörande spelregler. Det finns heller inget nationellt regelverk eller gemensam standard för tävlingar som godkänts av kommuner och tävlande företag. Den lokala samverkan i tävlingar hos kommuner handlar både om politik och om förvaltningarnas professionalitet. Alternativet till den allmänna tävlingen, där alla företag kan konkurrera om marken, är den inbjudna tävlingen med prekvalificerade deltagare.

Valet av tävlingsform är ett strategiskt övervägande som saknas i kommunernas markanvisningspolicy.

Ett annat problem är finansieringen av tävlingsförslag. Ersättning från arrangören för godkända förslag skulle kunna vara ett sätt att ekonomiskt kompensera designteam för deras kunskapsproduktion.

AFFÄRSMODELLER I MARK- ANVISNINGSTÄVLINGAR

De byggaktörer som tävlar i Kinna och Mellbystrand har en stark lokal och regional förankring. Tävlingen om Västerport i Varberg med 45 inbjudna designteam avviker från detta mönster genom medverkan från stora bolag som Skanska, JM, Serneke och Riksbyggen. I några fall har de stora bolagen samverkat

med lokala företag. Byggaktörerna har breda affärsområden som omfattar byggtreprenad, projektutveckling och fastighetsförvaltning. I arkitektkontorens affärsmodell ingår presentationen av vinnande förslag på hemsidor och i sociala medier. Marknadsföringen av arkitekttjänster är en del av tävlingarna.

Byggaktörerna tävlar för att komma över mark i Kinna, Mellbystrand och Västerport som ska användas till bostäder. Arkitektkontoren tävlar med hopp om projekteringsuppdrag. I en majoritet av fallen har designteamen bildats av företag som har en fast relation till varandra. Byggaktörer och arkitektkontor deltar årligen i en handfull markanvisningstävlingar, några medverkar i ett 10-tal tävlingar per år.

Att delta med gestaltade förslag i tävlingar är en dyr investering i en osäker framtid. Typiskt är därför att byggaktörer och arkitektkontor delar på timkostnader och risker. I normalfallet upprättar byggaktören en budget som täcker halva kostanden för arkitektarbetet. Vid framgång får arkitekterna kompensation i efterhand genom bonus och fortsatt uppdrag. Vid utebliven vinst avslutas affärsrelationen mellan företagen i designteamen.

Arrangören betalar inte ersättning för godkända tävlingsförslag. Finansieringen av förslagen ses som en fråga för marknaden. Enligt markvisningspolicyn ska kommunerna sälja byggbar mark till marknadspris. Tävlingen har alltså en affärsliknande karaktär för kommunen. Genomförandet av vinnande förslag regleras genom avtal med byggaktören.

MARKANVISNINGSAVTAL – TRE EXEMPEL PÅ STYRNING

Marks kommun vill genom markanvisningsavtalet styra detaljplanläggningen av tävlingsområdet i Kinna. Att ta fram en detaljplan för tävlingstomten ses som gemensam uppgift. Priset på marken ska värderas inför överlåtelsen. Det vinnande förslaget ingår som referens i avtalstexten, men har inte tagits med som bilaga i avtalet. I stället vill kommunens säkra kvaliteter i vinnande

förslag via ett särskilt genomförandeavtal som kopplas till följande avsiktsförklaring i markanvisningsavtalet:

”En långsiktig kvalitets- och miljöprofil eftersträvas. Exploatören förväntas arbeta in ekologiskt hållbara lösningar i området och i bostadshusen, samt att i kvalitets utformning aktivt arbeta in lösningar som stimulerar social hållbarhet, på så sätt som redovisats i det tävlingsbidrag som redovisades i den markanvisningstävlingen som ligger till grund för beslut om markanvisning... Exploatören ska i allt väsentligt bebygga området enligt gestaltningsidé med utformning av såväl bebyggelse som gårdar, gångstråk, siktlinjer och landskapsrum i enlighet med det tävlingsbidrag som redovisades i den markanvisningstävling som ligger till grund för beslut om markanvisning.”

(Markanvisningsavtal, p 6.2 och 6.3, Marks kommun)

Laholms kommun styr genomförande av vinnande förslag på ett delvis annat sätt. Såväl tävlingsprogram som tävlingsförslag är bilagor i markanvisningsavtalet. Tävlingsförslaget ska genomföras i två etapper. Först ska marken planläggas för att passa till den vinnande lösning på tävlingsuppgiften. Därefter ska den nya bebyggelsen uppföras utifrån tävlingsförslaget och implementeras av ”exploatören i samarbete med arkitektfirman” (Markanvisningsavtal, Grundläggande villkor, p. 4.1, Laholms kommun). Att namnge arkitektkontoret i markanvisningsavtalet är ett sätt för kommunen att säkra kvaliteter och kompetens. Företagen i designteamet bakom vinnande förslag ska svara för projektering och byggande.

Varbergs kommun har en strategi för kvalitetssäkring som innehåller en serie av villkor i markanvisningsavtalet. Tävlingsförslag, juryutlåtande och delar av hållbarhetsprogrammet ingår som bilagor i avtalet. Avsteg ska godkännas. Syftet med markanvisningsavtalet är att ”ge riktlinjer, sätta upp villkor och lägga fast förutsättning för den fortsatta exploateringen

Vy över gemensam gård för bostadshus i hamnläge vid Västerport från markanvisningstävlingen i Varberg. Designteam: Järngrinden, Mjööbäck's Entreprenad och Kaminsky Arkitektur.

av markanvisningsområdet”, samt att reglera ”tilldelning av mark för bebyggelse” (Markanvisningsavtal, p.1, Varbergs kommun).

Partnerna ska verka för att tävlingsförslaget passar till detaljplanen. På denna tomt ska bostäderna upplåtas med bostadsrätt (25 procent) och hyresrätt (75 procent). Minst 50 procent av lokalytan ska ha en kommersiell karaktär. Kommunens gestaltningsprogram med målet att ”bidra till en god stadsbyggnad, stärka och tillvarata platsens identitet och kvalitet” ska följas. Kommunens kvalitetsråd ska godkänna ansökan om bygglov. Byggaktören ska utse en hållbarhetsansvarig representant som följer genomförandeprocessen. Bebyggelsen ska uppföras enligt något av följande miljösystem: Miljöbyggnad, Svanen, LEED eller BREEM. Genom kravet på certifiering vill kommunen försäkra sig om att miljö- och hållbarhetskraven i förslagen förverkligas i byggskedet.

PERSPEKTIV PÅ INNOVATION

En paradox i studien är att tävlingen å ena sidan framställs som verktyg för kreativitet och nytänkande, samtidigt som informanterna å andra sidan ger försiktiga svar när konkreta exempel på innovationer efterfrågas i förslagen.

Så är fallet hos både byggaktörer och arkitekter. (Rönn & Koch 2022a). Arrangören redovisar en annan bild (Rönn & Koch 2022b). Att arrangera tävlingar uppfattas av kommunens informanter som innovativt i sig. Det har varit ett nytt och oprövat sätt att kombinera anvisning av mark med krav på gestaltning och hållbarhet. Utifrån ett innovationsperspektiv uppvisar tävlingen tre olika ansikten. En möjlig delförklaring till att juryn uppfattar tävlingen som innovativ är att ledamöterna ser flera olika lösningar på samma designproblem, vilket förstärker bilden av tävlingen som ett innovativt verktyg.

Arrangörens önskan om god gestaltning och hållbara lösningar har resulterat i ett internt samarbetsprojekt i kommunerna. Förvaltningar som handlägger frågor om mark och exploatering har samverkat med enheter för arkitektur och planering. Juryn har fått en mångfald av lösningar på tävlingsuppgiften för bedömning. Designteamet levererar var för sig en helhetslösning. För juryn framträder några av dessa bidrag som mer innovativa än sina konkurrenter.

Arkitekterna å sin sida ser inte återanvändning av designelement, koncept och typlösning som innovationer, utan som uttryck för en

yrkespraxis, även om tävlingen generellt sett uppfattas som ett verktyg för nytänkande och kreativitet. Att anpassa lösningar från tidigare uppdrag till en ny tomt ingår som en naturlig del av arkitektarbetet. Innovation tolkar arkitekterna som en helt ny lösning – inte som en kreativ förädling av kända designlösningar i en ny och bearbetad form. Innovation får karaktär av uppfinning sett från denna synvinkel.

Byggaktörerna placerar innovation i byggskedet. I deras perspektiv är innovation en framtida uppgift som får mening när tävlingsförslaget ska realiseras. Fram till dess är lösningen en gestaltad "pappersprodukt". Om begreppet innovation i stället förstås som utveckling och produktion av nyttor och värden så kan många av de tävlingsförslag som döms bort av byggaktörer och arkitektkontor ses som innovationer.

Genomförandet av vinnande förslag skapar nyttor och värden för såväl företag som kommuner, bostadskonsumenter och verksamheter. Tävlingarna omsätter erfarenheter och beprövade lösningar till kommersiella resultat (Schumpeter, 1934).

Svaren på arrangörens önskan om innovativa lösningar är förslag som producerar mervärden – fler bostäder och försäljning av mark. Tävlingen kan ur denna synvinkel ses om en innovation i jakten på en god affär hos såväl kommuner som byggaktörer och arkitektkontor.

*Vy över bostadshus i hamnläge vid Västerport från markanvisningstävlingen i Varberg.
Designteam: Järngrinden, Mjölback's Entreprenad och Kaminsky Arkitektur.*

Gestaltning av bostadshus från markanvisningstävling i Kinna.
Designteam: GBJ Construction och Studio Ekberg Arkitektur.

Gestaltning av bostadshus med verksamhetslokaler i bottenplan från markanvisningstävling i Kinna.
Designteam: Hökerum Bygg och Fredblads arkitekter.

Vidare läsning

Alvesson M. & Sköldberg K. (2009). *Reflexive Methodology New Vistas for Qualitative Research*. Second Edition. Sage.

Attoe, W. (1978). *Architecture and Critical Imagination*, John Wiley & Sons.

Brummett, B. (2019). *Techniques of Close Reading*. Thousand Oaks: SAGE Publications inc.

Cross, N. (1992). *Design Ability*, Nordic Journal of Architectural Research, No 4.

Drake, J. (1979). *The Primary Generator and the Design Process*, Design Studies, No 1.

Ellen MacArthur Foundation (2015): *Potential for Denmark as a circular economy. A case study from delivering the circular economy*. Ellen Macarthur Foundation. Cowes.

Groat, L. & Wang, D. (2002). *Architectural Research Methods*. John Wiley & Sons.

Gustafsson F. & Netzi, A. (2018). *Social innovation i Sverige – en kartläggning av ekosystemet för social innovation*. Vinnova

Johansson, R. (2000). *Ett bra fall är ett steg framåt. Om fallstudier, historiska studier och historiska fallstudier*, Nordic Journal of Architectural Research, No 1–2.

Lag (2014:899) om kommunala markanvisningar.

Lundequist, J. (2002). *Kritik som kunskapsform i Arkitekturkritik*, Arkitekturmuseets årsbok. Arkitekturmuseet.

Lundequist, J. (1992). *Om designteorins uppkomst*, Nordic Journal of Architectural Research, No 4.

OECD (2018). *The Oslo Manual. GUIDELINES for COLLECTING and INTERPRETING INNOVATION Data*. OECD & Eurostat, Fourth Edition. Paris/Luxembourg <http://www.stats.gov.cn/english/pdf/202010/P020201012342666850167.pdf>

Rönn, M. och Christian Koch C. (2022a). *Markanvisningstävlingen som verktyg i strategisk utveckling: Del 1. Arkitekternas erfarenheter*. Chalmers Tekniska Högskola och Högskolan i Halmstad.

Rönn, M. och Christian Koch C. (2022b). *Markanvisningstävlingen som verktyg i strategisk utveckling: Del 2. Arrangörens erfarenheter*. Chalmers Tekniska Högskola och Högskolan i Halmstad.

Schumpeter, J. (1934). *The Theory of Economic Development*. Harvard University Press.

Selefors, A. (2020): *Slutrapport för Expertgruppen för cirkulära designprinciper*.

Teece, D. J. (2012). *Business Models, Business Strategy and Innovation*, Long Range Planning, No 45.

Forskare

Magnus Rönn

magnus.ronn@chalmers.se

Forskare, Byggnadsdesign, Arkitektur och samhällsbyggnadsteknik
Chalmers tekniska högskola

Christian Koch

christian.koch@hkr.se

Universitetslektor i företagsekonomi inriktning marknadsföring,
Fakulteten för ekonomi, Högskolan i Kristianstad

CENTRUM FÖR MANAGEMENT I BYGGSEKTORN

Cmb är ett samarbete mellan de byggrelaterade institutionerna på Chalmers och cirka 70 företag och organisationer från hela samhällsbyggnadssektorn. Målet är ett hållbart och effektivt samhällsbyggande. Medlet är ökad kunskap om ledarskap och management.